

**Siyasal Özneleşmenin Sınırları: Hatice Sabiha Görkey ve Erken Cumhuriyet
Dönemi Kadın Temsiliyeti**

***The Limits of Political Subjectivity: Hatice Sabiha Görkey and Women's Representation in
Early Republican Turkey***

Abidin ÇEVİK¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kocaeli,
abidin.cevik@kocaeli.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5459-2935

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
27.05.2025
Kabul/Accepted:
19.08.2025

DOI:

10.18069/firatsbed.1707617

Anahtar Kelimeler:

Hatice Sabiha Görkey,
kadın milletvekilleri, kadın
hakları, toplumsal cinsiyet,
devlet feminizmi.

Keywords

Hatice Sabiha Görkey,
women MP's, women
rights, gender equality,
state feminism.

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk kadın üyelerinden biri olan Hatice Sabiha Görkey'in hayatını ve siyasi kariyerini incelemektedir; onun yaşam öyküsü, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde kadın hakları ve siyasi temsilin dönüşümü için bir örnek sunmaktadır. Görkey'in kariyeri, Atatürk'ün modernleşme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini vurgulayan reformlarının daha geniş bağlamı içinde analiz edilmektedir. Bu kapsamda çalışmamız, "Görkey'in kariyeri, Erken Cumhuriyet döneminde kadınların Meclis'e katılımının sembolik mi yoksa toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yapısal dönüşümlerin bir parçası mı olduğunu göstermektedir" sorusuna cevap aramaktadır. Bu doğrultuda araştırmamız öncelikle 1930'larda kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesinin önemini vurgulamakta, kadın milletvekillerinin ilk kez Meclis'e girdiği 1935 genel seçimlerini incelemektedir. Araştırma, kadınların siyasi katılımının medyaya nasıl yansıtıldığını anlamak için hem arşiv materyallerini hem de gazete haberlerini kullanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC) de Görkey'in katkılarını izlemek için kullanılmıştır. Çalışma, analizinde Kandiyoti'nin 'ataerkil pazarlık' kavramı ve White'ın 'devlet feminizmi' yaklaşımından yararlanarak, Erken Cumhuriyet döneminde kadınların siyasi temsiliyetinin yapısal sınırlarını tartışmaktadır. Bu bağlamda, Görkey'in biyografisi aracılığıyla kadınların siyasete katılımına ilişkin daha geniş eğilimler hakkında fikir vermekte ve bu geçişin toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesindeki tarihsel önemini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, kadınların siyasi temsiline dair tarihsel bir dönüm noktasını kişisel bir biyografi üzerinden yeniden düşünmeye davet etmektedir.

ABSTRACT

This study examines the life and political career of Hatice Sabiha Görkey, one of the first female members of the Turkish Grand National Assembly, as her story offers a significant example for understanding the transformation of women's rights and political representation during the transition from the Ottoman Empire to the Republic. Görkey's career is analyzed within the broader context of Atatürk's modernization reforms that emphasized gender equality. The central question this study seeks to answer is whether Görkey's political trajectory reflects a merely symbolic presence of women in Parliament or signifies a structural transformation toward gender equality during the Early Republican era. To explore this, the study highlights the importance of women's suffrage in the 1930s and closely examines the 1935 general elections, when women first entered Parliament. Archival materials and contemporary newspaper articles are used to assess media portrayals of women's political participation. The Grand National Assembly's official records are also employed to trace Görkey's contributions. Utilizing Kandiyoti's concept of "patriarchal bargain" and White's approach to "state feminism" the study critically engages with the structural limits of female representation. Ultimately, this study reconsiders a historical turning point in women's political representation through a biographical lens.

Atıf/Citation: Çevik, A.(2026). Siyasal Özneleşmenin Sınırları: Hatice Sabiha Görkey ve Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Temsiliyeti. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(Özel Sayı: Kadın Araştırmaları), 83-96.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Abidin ÇEVİK, abidin.cevik@kocaeli.edu.tr

1. Giriş

Eşit yurttaşlık taleplerini ilk kez güçlü bir biçimde gündeme getirdikleri 1848 Seneca Falls Konvansiyonu'ndan beri kadınlar, başta eğitim olmak üzere siyaset ve mülkiyet gibi temel insan hakları için mücadele vermişlerdir (Donovan, 2016: 29-32). Batı'da 20. Yüzyılın başlarına kadar Süfretler olarak da bilinen kadın hakları savunucuları kamusal alana katılım ve oy hakkı talepleri etrafında örgütlenmişlerdir (Stanley, 1990: 3). Zamanla bu talepler, Batı ile sınırlı kalmayıp dünyanın çoğu yerinde kadınların eşit yurttaşlık mücadelesinin temelini oluşturmuştur.

Osmanlı coğrafyasında ise kadın hakları konusundaki dönüşüm, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte görünür hale gelmiştir. Bu dönem, Osmanlı'nın yalnızca siyasi değil aynı zamanda eğitim, hukuk ve ekonomi gibi daha birçok alanda modernleşme atılımlarına sahne olmuştur (Çakır, 2011: 59). Kadınlar, Meşrutiyet'in sağladığı görece özgürlük ortamında eşitlik ve özgürlük taleplerini yükseltmiş; Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen örgütler de bu süreçte ortaya çıkmıştır (Toprak, 1989: 30). Kadınların bu dönemdeki hak arayışları, başta kadın dergileri olmak üzere basın-yayın organları çevresinde şekillenmiş; ayrıca dernekleşme ve konferanslar yoluyla da kamusal alanda görünürlük kazanmıştır (Çakır: 2011: 59). Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun monarşik ve ataerkil yapısı, kadınların siyasi hak taleplerini ertelemelerine yol açmış ve erkek egemen kamusal alanın sınırları, onların toplumsal katılımını kısıtlamıştır (Zihnioğlu, 2003: 45). Tüm sınırlılıklara karşın, bu dönem kadın hareketinin temellerinin atıldığı ve Cumhuriyet'e uzanan süreçte siyasal alandaki kazanımlara zemin hazırladığı bir dönem olmuştur.

Cumhuriyet'in erken döneminde ise kadınların kamusal hayata katılımına ilişkin tartışmalar, Batı'daki uzun soluklu kadın hareketlerinden ziyade, daha çok devletin yukarıdan aşağıya modernleşme politikaları çerçevesinde şekillenmiştir (Kandiyoti, 1997: 126). Nitekim, Türk kadınlarının politik hakları, Batı'daki liberal feminist mücadeleler yerine, 19. yüzyıldan itibaren başlayan Türk modernleşmesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Çakır, 2011: 210). Devlet feminizmi olarak da anılan bu durum, kadınların oy hakkını görece erken elde etmelerini sağlarken, hakların kazanılma sürecindeki kolektif hareketlerin sınırlı kalmasına neden olmuştur. White'a göre Cumhuriyet rejimi, kadınların kamusal alanda eşitliğini bir devlet politikası haline getirerek modernleşme projesinin temel unsurlarından biri olarak kurgulamıştır. Ancak bu süreç, geniş toplum kesimlerinin değerlerinden çok Mustafa Kemal'in vizyonu ve kentli orta sınıfın çıkarlarını yansıtan, ideal kadın imajını devlet eliyle dayatan bir 'devlet feminizmi' pratiği olarak şekillenmiştir (White, 2003: 145). Oysaki, kadınlar Batı'da uzun ve zorlu mücadeleler sonucu bu haklara erişebilmişlerdir. Örneğin, İngiltere'de 1918'de sınırlı, 1928'de ise tam oy hakkı kazanmış; Fransa'da 1944 yılında ve İtalya'da ise bu hak ancak 1945'te II. Dünya Savaşı sonrasında tanınmıştır.

Kadın haklarının Türkiye'de devletin yukarıdan aşağıya modernleşme politikalarıyla kazanıldığı doğru olmakla birlikte yerel kadın hareketlerinin tarihsel direniş ve örgütlenme pratikleri de unutulmamalıdır. Kadınların siyasal ve toplumsal haklarıyla ilgili mesele, milli mücadele döneminde daha net olarak ortaya çıkmıştır. Bilhassa 1921'de yeniden çıkan Kadınlar Dünyası dergisi kadınların "hak-ı intihabı" elde etmesi yolunda bir irade ortaya koymuştur (Sancar, 2017: 155). Milli Mücadele süresince siyasal haklar konusunda kadınların artan etkisi görülse de dönemin öncü erkeklerinden yeter düzeyde bir destek alınmadığı bir gerçektir. Bu tavır yeni rejimin daha başında pasif bir direniş halini almış, dönemin popüler kadın hakları savunucuları arasında yer alan Latife Hanım, Halide Edip ve Nezihe Muhittin gibi isimlerin daha geride olmasına yol açmıştır (Sancar, 2017: 157). Kadınların siyasal haklarına dair sessizlik Türkiye Kadınlar Birliği'nin öncülüğündeki çabalara rağmen sürmüş, somut bir kazanım elde edilememiştir.

1924 yılı hem Türkiye anayasacılık tarihi açısından hem de kadın hakları açısından önemli bir yıl olmuştur. 1924 Anayasasının yasama organı bölümünde kadınlar açısından kritik bir gelişme yaşanmıştır. Anayasada seçimlerle alakalı iki ana husus hakkında düzenleme yapılmıştır. Seçme ve seçilme hakları kısmı "18 yaşını bitiren her erkek Türk mebus seçme, 30 yaşını bitiren her erkek Türk milletvekili seçilme hakkına sahiptir" şeklinde düzenlenmiştir. Oysa bu maddeler anayasa komisyonunda cinsiyet farkı gözetilmeksizin tartışılmış, karar "her Türk" şeklinde geçirilmiştir. Türkiye'deki anayasa komisyonu sürecinde "her Türk" ifadesinin tartışılması ve sonrasında erkekler lehine daraltılması, Batı'daki feminist mücadelelerin karşılaştığı direncin benzeri bir biçimini ortaya koymaktadır. Bu haliyle kadınların da seçme ve seçilme hakları tanınmıştır. Henüz yeni rejimin başında kadın hakları konusundaki bu ilerici tavır ne yazık ki mecliste kabul görmemiş ve bu hak sadece erkeklerle tanınmıştır (Tanör, 1992: 240). Sancar'ın (2017) da ifade ettiği gibi, erkeklerin devlet, kadınlarinsa aile kurması yeğlenmiştir. Ayrıca, Meclis'in nihai kararı, Carole Pateman'ın "cinsel sözleşme"

kavramıyla uyumlu bir biçimde, erkek yurttaşların kamusal alan üzerindeki hegemonik konumunu pekiştirmiştir. Pateman'a göre modern yurttaşlık, görünürde cinsiyet nötr bir yapıya sahip olsa da aslında patriyarkal bir sözleşme üzerinde yükselir ve kadınları kamusal alandan dışlar (Peteman, 1988: 3-10). Bu çalışmada her ne kadar erkek egemen siyaset sisteminde kadın milletvekillerinin varlığı bir ilerleme olarak değerlendirilse de bu temsil biçimi daha çok bir 'devlet feminizmi' pratiği olarak kalmış; kadınların gerçek anlamda siyasi özneleşmelerini engelleyen yapısal eşitsizliklerin devam ettiği tespit edilmiştir.

Modernleşme hedefleri doğrultusunda Cumhuriyet'in kurucu kadroları, kadınların kamusal hayata katılımını sağlamak için kapsamlı reformlar gerçekleştirmişlerdir. Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nda kadınların gösterdiği kahramanlıklara atfen, 3 Şubat 1923 tarihli konuşmasında kadınlara özgürlük, eşit öğrenim olanakları ile erkeklerle eşit bir toplumsal statü vaat etmiş; Tunalı Hilmi Bey ve Emin Bey gibi dönemin bazı modernist milletvekillerinin desteğiyle Türk kadınının eşitlik talepleri yasal zemine kavuşturulmaya çalışılmış ancak kasaba esnafı ve küçük memurlardan oluşan tutucu çoğunluk bu girişimlerin hayata geçirilmesini engellemiştir (Abadan-Unat, 1979: 13). Kadın hakları alanındaki gelişmeler, süregelen engelleme girişimlerine rağmen devam etmiş, 30 Ağustos 1925'te Mustafa Kemal Kastamonu'da halka hitaben dile getirdiği fikirleriyle kadının dışlandığı bir siyasi ve toplumsal hayatın başarıya ulaşamayacağını net bir biçimde ortaya koymuştur. Mustafa Kemal'in Kastamonu'da dile getirdiği bu düşünceleriyle ilgili somut adımlar için çok beklenmemiştir. 1926 Medeni Kanunu'nun kabulüyle başlayarak modernleşme hedefleri doğrultusunda geleneksel aile yapısının dönüştürülmesi ve kadın-erkek eşitliğine dayalı hukuki bir düzenin inşası için düzenlemeler yapılmıştır (Çağatay, 2020: 314). Bu gelişmenin akabinde, kadınlar Türkiye'de siyasal hayata ilk olarak 1930 yılında yapılan belediye seçimi ve sonrasında 1932 yılında muhtarlık seçimleriyle dahil olmuştur (Doğru, 2023: 233). 1934 yılında, Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve yüz doksan bir milletvekilinin sunduğu anayasa değişikliği teklifiyle, kadınlar milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir (Toprak, 1994: 9). Bu hakkın kazanılmasından sonra ilk seçim 1935 yılında yapılmış, kadın vekil temsil oranı %4,5 olmuştur (Apak ve Ömeroğlu, 2023: 458).

Mustafa Kemal Atatürk, kadının toplumsal yapıda üstleneceği rolü Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren öngörmüş ve bu doğrultuda kadınların siyasal yaşama etkin biçimde katılımını önemsemiştir. Bu nedenle, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasından sonra yapılan seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki kadın milletvekili sayısı, siyasal temsil açısından kritik bir gösterge haline gelmiştir. Atatürk'ün daha fazla sayıda kadın milletvekilinin Meclis'e girmesini arzulamasına rağmen, 8 Şubat 1935 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda on yedi kadın milletvekili Meclis'e girebilmiştir. Ertesi sene yapılan ara seçimle Çankırı'dan seçilen Hatice Özgener'in de dahil olmasıyla meclisteki kadın milletvekili sayısı on sekize çıkmıştır (Sevinç ve Palavar, 2021: 9). Dolayısıyla, 1935 senesinde gerçekleştirilen seçimler Türkiye'nin demokrasi hayatı bakımından kritik bir eşğin aşılması anlamına gelmiştir. Seçimin önemi, ertesi gün Cumhuriyet Gazetesi tarafından "Bilhassa Türk kadının ilk defa ikinci seçici olarak intihaba iştirak etmesi ve Türk kadının ilk defa sayılab seçilmesi dünün tarihi değerine ayrıca bir hususiyet ve ehemmiyet veriyordu" şeklinde aktarılmıştır (Cumhuriyet, 1935: 1). Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, görünürde kadınların siyasal alanda eşit yurttaşlar olarak konumlandırılması anlamına gelse de bu kazanımın uygulamada sınırlandırıldığını söylemek yanlış olamayacaktır. Mustafa Kemal'in daha fazla sayıda kadın milletvekilinin Meclis'e girmesi yönündeki arzusu, devletin modernleşme projesi çerçevesinde kadına biçilen 'ideal vatandaş' rolüyle uyumlu bir temsiliyet anlayışıyla örtüşmektedir. Yalnızca 17 kadının Meclis'e girebilmiş olması, bu sürecin yukarıdan aşağıya bir müdahale olarak gerçekleştiği ve kadınların kamusal görünürlüklerini güçlendirecek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini derinleştirecek bir dönüşüm yaratamamıştır. Bu durum, Kandiyoti'nin 'ataerkil pazarlık'¹ kavramsallaştırmasıyla da uyumludur; zira kadınlar, patriyarkal düzenin sınırları içinde devletin modernleşme ideallerine katkı sağlayan bir pozisyona çekilmiş, ancak siyasal alanda tam anlamıyla özneleşme fırsatı bulamamışlardır.

Çalışmada ilk kez milletvekili seçilerek 1935'te meclise giren 17 kadından biri olan Hatice Sabiha Görkey'in hayatı ve mecliste bulunduğu süredeki siyasi faaliyetleri temel odak olacaktır. Hatice Sabiha Görkey'in bu çalışmada özel olarak ele alınmasının temel nedeni, onun yalnızca 1935 yılında Meclis'e giren ilk kadın

¹ Deniz Kandiyoti tarafından literatüre kazandırılan 'ataerkil pazarlık' kavramı, kadınların içinde buldukları ataerkil düzeni tamamen reddetmek yerine, bu düzenin sınırları içinde varlık gösterebilmek ve görece güç veya ayrıcalık elde edebilmek için erkek egemenliğiyle belirli bir uzlaşma geliştirmelerini ifade eder (Kandiyoti, 1997b: 13).

milletvekillereinden biri olması değil; aynı zamanda Osmanlı'nın son döneminde Darülfünun'da eğitim gören ilk kadın öğrencilerden biri olarak, Türkiye'de kadının kamusal ve mesleki hayata katılım sürecinde öncül bir rol üstlenmiş olmasıdır. Darülfünun'dan mezun olan ilk kadın matematikçi sıfatıyla hem eğitimin hem de siyasetin cinsiyet eşitsizliği içeren yapılarında nasıl bir etki yarattığını sorgulamak, Erken Cumhuriyet döneminin kadın temsiline ilişkin tarihsel analiz açısından büyük önem taşıyacaktı.

Bu amaçla literatür incelemesi araştırmanın temel veri toplama yöntemi olmuştur. Doğrudan şahsına dair çalışmalar olmasa da onun da dahil olduğu ilk kadın milletvekilleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Sibel Duroğlu'nun "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri" başlıklı yüksek lisans tezi oldukça ufuk açıcıdır. Sadık Sarısamam'ın Kadın Hakları Bağlamında Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri isimli makalesi de önemli bir akademik çalışma olmuştur. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e genel kadın hakları konusunda ise oldukça fazla çalışma vardır ve bu çalışmaya da önemli katkı sağlamıştır. Serpil Sancar'ın Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar isimli çalışması da Türkiye'de modernleşme sürecinin toplumsal cinsiyet boyutuna ışık tutması açısından kayda değer bir yere sahiptir. Araştırmada, Meclis zabıtları ve döneme dair gazeteler ise özgün kaynaklar olarak kullanılmıştır.

2. Hatice Sabiha Görkey'in Eğitimi ve Mesleki Hayatı

Meclis özlük dosyalarından elde edilen bilgilere göre, Hatice Sabiha Görkey 1888 tarihinde İstanbul'un Üsküdar semtinde dünyaya gelmiştir. Hacı İsmail Bey'in kızı olan Görkey'in annesi Ayşe Hanım'dır. 1903 senesinde aynı zamanda doğduğu yer olan Üsküdar'daki Kız Sanayi Mektebi'nde eğitim almış, 1906 yılında ise kadın öğretmen yetiştiren İstanbul Darülmualimatı'ndan mezun olmuştur (TBMM Özlük Dosyası). Buradan sonra hem çalışmış hem de yüksek öğretim eğitimine devam etmiştir. Sabiha Hanım'ın yüksek öğretim hayatı siyasi tarihimiz açısından da önemli bir döneme denk gelmiştir.

Sabiha Hanım II. Meşrutiyet sonrası İttihat ve Terakki'nin sosyal ve kültürel açıdan modernleşmeyi derinleştirdiği ve bunun yansıması olarak kadınlara yüksek öğretim yolunun açıldığı İnas Darülfünun'un ilk öğrencileri arasında olmuştur. 12 Eylül 1914'te Zeynep Hanım Konağı'nda açılan İnas Darülfünun'a başlayan 22 kız öğrenci arasındadır. Üç yıl sürecek olan ve Edebiyat ve Fünun şubelerinden oluşan okulun Fünun şubesi altında bulunan Riyaziyat (Matematik) bölümünün üç kız öğrencisinden biri de 28 numaralı Sabiha Hanım olmuştur (Baskın, 2008, s. 92; Uyar, Ç.-Ertuğrul, E., 2020, s. 77). 1917'de Darülfünun'dan mezun olan beş kız öğrenci arasında olan Hatice Sabiha Görkey, Riyaziyat Şubesini birinci olarak bitirmiştir (Duroğlu, 2007:109; Baskın, 2008: 94).

Çalışma hayatına 31 Ocak 1907 senesinde Molla Gürani İnas Rüştüyesi'nde Nakış öğretmeni olarak başlayan Görkey, 1908'de Üsküdar Kız Sanayi Mektebi'nde nakış öğretmeni olarak görev yapmış, bu görevini 1912'ye kadar sürdürmüştür. 1914 yılı başında ise Açık Türbe İnas Mektebine geçen Görkey, aynı yılın Ekim ayında Mal Hatun İnas Mektebi'ne tayin olmuştur. Öğretmenlik yapan Görkey, aynı zamanda Darülfünun'daki yüksek öğrenimine devam etmiştir. Eylül 1917'de ilk kez İstanbul dışında bir şehre giden Görkey'in tayini, 24 Eylül 1917'de Bursa Darülmualimat muavinliği ve ulumu riyaziye öğretmenliğine yapılmıştır (TBMM Arşivi). İzinli olarak İstanbul'a gelen Sabiha Hanım geri dönmeyince, istifa etmiş sayılmış; Şubat 1919'da Edirne Kız Muallim Mektebi müdür yardımcılığı ve Riyaziye (Matematik) öğretmenliğine tayin olmuştur. Görevine 9 Eylül 1922 tarihine kadar devam etmiştir. 1 Ekim 1922 ile 15 Eylül 1923 tarihleri arasında herhangi bir görevde bulunmayan Görkey, 16 Eylül 1923'ten 17 Ekim 1923'e kadar kısa bir süreliğine Adana Kız Muallim Mektebi'nde matematik öğretmeni olarak çalışmıştır. 25 Ekim 1925'ten 31 Ağustos 1933'e kadar ise, ileride siyasi kariyerine yön verecek olan Kız Muallim Mektebi'nde matematik öğretmenliği görevini üstlenmiştir.

Sivas, Hatice Sabiha Görkey'in hem aile hayatında hem de siyasi hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Daha önce görev yaptığı Edirne'de evlendiği ve kendisi gibi öğretmen olan Kemal Görkey de Hatice Sabiha Görkey'le beraber Sivas'a tayin olmuştur. Sabiha ve Kemal Görkey çiftinin ilk çocukları Rezzan dünyaya gelmiş ancak difteri hastalığına yakalanarak altı yaşında hayatını kaybetmiş, sonrasında ikinci kızı Şükran'ı dünyaya getirmiştir (Tankut, 2018: 1). 1 Eylül 1933- 28 Şubat 1935 tarihleri arasında Tokat Orta Mektep Riyaziye (Matematik) öğretmenliği yapan Görkey, 1935'te hayatında önemli yeri olan Sivas'tan milletvekili seçilmiştir (Güneş, 2001: 685-686; Gökçimen, 2009: 187-188).

3. İlk Kadın Milletvekillerinin Basına Yansımaları

1935 yılı seçimleri Türkiye demokrasi tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu seçimlerde ilk kez, kadınlar uzun bir mücadelenin ardından seçimlere katılmaya hak kazanmışlardır. Kuşkusuz 1935 öncesinde kadınların siyasi haklarıyla ilgili kritik adımların ilki 3 Nisan 1930'da Başbakan İsmet İnönü ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın TBMM'ye sundukları Belediye Kanunu ile atılmıştır. 20 Mart 1920'de verilen yasa değişikliği teklifi (TBMM CZ, 1930) müzakereler sonucunda kabul edilmiş, yasanın 23. Maddesi ile "18 yaşını bitirmiş kadınlara yerel seçimler için seçme hakkı", 24. Maddesiyle de "25 yaşını bitirmiş kadınlara seçilebilme hakkı" değişikliği kabul edilmiştir. Mecliste atılan adım basın tarafından da yakından takip edilmiş, meselenin ehemmiyeti okurlara aktarılmıştır. Cumhuriyet gazetesi, ertesi gün birinci sayfasında 'Dün müzakeresine başlanan kanun kadınlara intihap hakkı veriyor' başlığıyla yayımladığı haberde, konunun önemini İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın Meclis'te yaptığı konuşmaya atıfla vurgulamış; Kaya'nın 'layihanın en bariz noktası Türk kadınlara erkeklerle eşit hakların tanınmasıdır' sözlerine yer vermiştir (Cumhuriyet, 1930: 1).

Haliyle bu durum dönemin basın yayını tarafından da önemle ele alınmıştır. Kadın adayların adaylıkları neredeyse tüm önemli basın organları tarafından birinci sayfalara konu olmuştur. Zaman gazetesi 6 Şubat 1935 tarihinde ilk sayfadan durumu "Seçim hazırlıkları bitiyor- Sayıya namzetlikleri konulan bayanların tercümei halleri" biçiminde aktarmıştır. Tek tek kadın milletvekillerinin adlarını ve mesleklerini sayan gazete 16. İsim olarak Hatice Sabiha Görkey'i, Tokat orta mektep muallimi olarak aktarmıştır (Zaman, 1935: 1). "Yeni sayımlar cuma günü memleketin her tarafında seçilmiş olacaklar" başlığıyla aktaran Milliyet gazetesi, ilk sayfada kimi kadın vekillerin fotoğraflarıyla birlikte kısa hayat hikayelerini de aktarmıştır. "Memleketin yetiştirdiği güzide ve kıymetli bayanları" olarak aktardığı haberinde Sabiha başlığıyla Görkey'i "Sabiha, 29 yıldan beri muallimdir. 319'da Üsküdar'da Kız Sanayi Mektebi'nde ilk tahsilini yapmıştır..." diyerek devamında eğitim hayatını ve son görev yerini aktarmıştır (Milliyet, 1935: 1).

Kurun Gazetesi kadın milletvekili adaylarını "C.H Fırkasınca gösterilen kadın Sayıya namzetlerinin hal tercümei" başlığıyla haberleştirmiş. Hatice Sabiha Görkey'in de aralarında olduğu 17 kadın vekilin mesleklerini haberleştirmiştir (Kurun, 1935, s. 1). Akşam gazetesi detaylandırmadan "seçim hazırlığı" başlığı altında kimi erkek adaylarla beraber beş kadın adayın fotoğrafını vermiştir (Akşam, 1935: 1).

Kadın adaylarla ilgili dikkat çekici değerlendirmelerden biri Cumhuriyet Gazetesi yazarı Abidin Daver tarafından 7 Şubat'ta "Türk kadını sevinç ve kıvanç duy!" başlığıyla kaleme alınmıştır. Daver yazısında Fransız Le Matin Gazetesinde kadınların belediye seçimlerine katılmasıyla ilgili haberiyle kıyaslama yapmış; "...Fransız kadını sayıya seçilmek şöyle dursun belediye seçmek hakkından bile mahrumdur. Türk kadını ise reyini kullanıyor ve yarın Türkiyede ilk defa olarak 17 Türk kadını sayıya da olacak" ifadesini aktararak modern Cumhuriyet rejiminin kadın bakışını bir övünç olarak ortaya koymuştur.

Ayrıca sözü geçen yazıda "...Savaş günlerinde, erkek kalmadığı için, saltanat, seni yalnız sokak süpürücülüğüne ve posta gişesinde pul saymağa layık görmüştü. Cumhuriyet rejimi ise, seni erkeğin yanına oturttu- gücüne girmezse diyeyim ki- erkeğin yanına yükseltti..." ve "Türk kadını, sevin, kıvanç duy ki Kamal Atatürk seni, on sene içinde, hürriyetin anası Fransa'nın kızlarından daha yükseklere çıkardı" diyerek kadın hakları meselesinde cumhuriyetin kazanımlarına vurgu yapmış ve Atatürk'ün tavrını övmüştür (Daver, 1935: 1).

Seçimlerin yapıldığı 8 Şubat 1935 tarihinden sonra da kadınların ilk kez milletvekili olması farklı çevrelerce bir iftihar kaynağı olarak ele alınmaya devam etmiştir. Nihayetinde kadın hakları uzun zamandır tartışılan ve bunun için mücadele verilen bir mesele olmuştur. Kadın hakları meselesi aynı zamanda yüzü batıya dönük ve tartışmasız bir biçimde modernleşme iddiası ile yola çıkan yeni rejimin turnusolu olmuştur. Haliyle mesele, her vesile ile batıyla kıyasın kritik bir aracı haline dönüştürülmüştür. Yeni rejimin en önemli gazetelerinden olan Cumhuriyet, "Türk kadının zaferi" başlığıyla aktardığı haberinde, gazetenin yazarları arasında yer alan Daver gibi Fransız Matin gazetesinin kadın haklarında Türkiye'yi nasıl övdüğünü ele almıştır. Matin'de "Fransız kadını, sosyal müsavat bakımından, Türk kız kardeşinin talihine gıpta edebilir" başlığıyla çıkan ve 1908'den başlayarak o güne kadar kadın haklarında yaşanan gelişmeleri ele aldığı yazısı üzerinden yeni rejimin kadın hakları konusundaki ilerici tavrını ortaya koyar (Cumhuriyet, 1935: 1).

Cumhuriyet devriminin önemli ayaklarından birinin de kadın erkek eşitliği olduğu vurgusu her fırsatta dile getirilir. Kadın haklarında batıda yaşanan gelişmeler de göz önünde tutulduğunda, yeni devletin bu mesele üzerinden yürümesi anlaşılır bir durumdur. 11 Şubat 1935 tarihli Ulus Gazetesi'nde Necib Ali Küçükta tarafından kaleme alınan "Kadın Sayıya Olduktan Sonra" yazısında da yeni rejimin kadın meselesinde eşitlikçi

yaklaşımı bir övünç kaynağı olarak ele alınmıştır. Kadın haklarını tarihsel olarak özetleyen Küçüka, mealen toplumsal yapımızda gerçekleştirdiğimiz inkılaplar, erkek ve kadın arasında her yönden eşit haklara kavuşmasıyla en olgun düzeyine ulaşmıştır. Artık gönül rahatlığıyla ve büyük bir gururla söyleyebiliriz ki, bugünkü Türk toplumu modeli, en çağdaş ve en ideal toplum modelidir diyerek kadın hakları konusunda genç cumhuriyetin hassasiyetini ve bu meseleden duyulan gururu ortaya koyar (Küçüka, 1935: 1). Cumhuriyet devrimlerinin kadınlar için önemi geçmişle kıyaslanarak her vesile ile başka yazarlar tarafından da dile getirilir. İsmail Müştak Mayakon, Nisan ayı içinde Türkiye’de ilk kez toplanacak olan Uluslararası Kadınlar Birliği konferansı vesilesiyle kaleme aldığı yazısında, Atatürk liderliğinde Türk kadınının siyasal ve sosyal haklarını ele almanın ötesine geçerek, Uluslararası Kadınlar Birliği toplantısına ev sahipliği yapacak seviyeye geldiğini bir övünç kaynağı olarak ele alır (Mayakon, 1935: 2).

1935 yılı seçimlerine yukarıda bahsedilen süreçler sonucunda gelinmiş, kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkı elde etmesi biraz daha zaman almıştır. Tüm bu nedenlerle konu çok daha dikkatli bir biçimde ele alınmıştır. Bu bağlamda seçim sonrası meclisteki ilk günde de kadın milletvekilleri basın tarafından büyük bir dikkatle takip edilmiş, oradaki tablo tüm detaylarıyla okuyuculara aktarılmıştır. Dönemin en etkili gazetelerinden biri olan Cumhuriyet kadın vekillerin durumunu “kadın sayıtlarımızın tevazusu” başlığıyla aktarmıştır. Gazete, kadın milletvekillerinin Meclis’e ilk kez katıldıkları dönemdeki durumlarını, kendilerine tanınan bu temsil hakkına rağmen hâlâ çekingen davrandıklarını ve büyük bir tevazu örneği göstererek salonun arka sıralarında oturmayı tercih ettiklerini belirterek anlatmıştır. Ayrıca, Ankara Milletvekili Satı Hanım’ı kıyafetleri üzerinden ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiştir (Cumhuriyet, 1935: 1). Gazetelerin yeni döneme ilişkin bir tespiti de Atatürk’ün nutkunda meclise hitabında ilk kez bayanlar baylar diyerek başladığını aktarması olmuştur (Ulus, 1935: 1; Akşam, 1935: 1).

Cumhuriyet’in ilk döneminde kadınların parlamentoya girişi, yalnızca sembolik bir temsilden ibaret kalmamış; aksine, kadınların siyasal alanda aktif rol üstlenebileceğini ve bu alanın dönüştürülmesinde önemli bir aktör haline gelebileceğini göstermiştir. 1935 seçimleriyle birlikte parlamentoya giren kadın milletvekilleri, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bir dönüm noktası oluşturmuş ve bu durum, Cumhuriyet rejiminin toplumsal hayatı dönüştürücü yapısının somut bir yansıması olmuştur. Kadın vekiller, yasa yapım süreçlerinde ve toplumsal sorunların çözümünde aktif katkılar sunarak, siyasal temsiliyetin sınırlarını genişletmişlerdir. Bu gelişme, sadece kadınların kamusal alandaki görünürlüğünü artırmakla kalmamış, aynı zamanda siyasal katılımlarının kurumsallaşmasının önünü açmıştır. Dolayısıyla bu süreç, Cumhuriyet devrimlerinin toplumsal alana yansıyan en güçlü göstergelerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

4. Hatice Sabiha Görkey’in Siyasi Faaliyetleri

Cumhuriyet tarihinin ilk kadın siyasetçileri arasında yer alan ve söz konusu seçimlerle sekiz yüz yetmiş üç oy alarak (Özlük Dosyası) TBMM’ye Sivas milletvekili olarak giren Hatice Sabiha Görkey², diğer on altı kadın vekil gibi 1 Mart 1935 tarihinde yemin ederek resmen görevine başlamıştır (TBMM ZC, 1935: 7). Nihayetinde uzun süren bir mücadelenin ardından kadınlar siyasal hayata etkin bir biçimde katılmıştır. Meselenin önemi dönemin basını tarafından da titizlikle takip edilmiş ve okuyucuya ulaştırılmaya çalışılmıştır. Meclisteki kadın vekillerin yemini ve meclisteki ilk günleri ertesi günkü gazetelerde ele alınmış, özellikle durum kıyafet üzerinden ele alınmıştır. Dönemin etkili gazeteleri arasında yer alan Ulus meclisteki tabloyu “Kadın sayıtların kılığı” başlığı altında haberleştirmiş, “kadın milletvekilleri, Büyük Millet Meclisi çatısı altındaki ilk toplantıya başları açık şekilde katılmış; çoğu siyah tayyör giymiş ve boyunlarına kravat takmıştı” (Ulus, 1935: 1) biçiminde aktarmıştır. Yine etkili olan bir diğer gazete olan Akşam da kıyafet üzerinden benzer bir tanımlama yaptıktan sonra, kadın vekillerin yemin için kürsüye çıkarken ve yeminden sonra sahnedan inerken büyük alkış aldıklarını aktarmıştır (Akşam, 1935: 4).

Kadınların tayyör, kravat ve koyu renkli kostümlerle Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantılarına katılmaları o dönemin koşullarına göre modernleşmenin bir parçası gibi görülse de toplumsal cinsiyetin kamusal alandaki inşası ve iktidar ilişkileri bağlamında dikkate değer bir durumdur. Bu tercih, Serpil Sancar’ın (2017) toplumsal ve siyasal mekânları tanımlarken kullandığı ve iktidar, otorite ile rekabet dinamiklerini merkezine alan ‘eril mekân’ kavramsallaştırmasıyla da doğrudan ilişkilidir. Sancar’a göre eril mekânlar, erkek egemen kültürün normlarını ve davranış kalıplarını yeniden üreten alanlardır (Sancar, 2017: 25). Bu mekânlarda kabul görmek

² Hatice Sabiha Görkey’in soyadı meclis zabıtlarında zaman zaman Gürkey olarak yazılmıştır.

ve meşruiyet kazanmak adına erkek egemen kodlara uyum sağlamak, kadınların kamusal alandaki varlığını sembolik düzeyde pekiştirir ancak onları gerçek anlamda siyasal özne haline getirememiştir. Bu durum, Kandiyoti'nin 'ataerkil pazarlık' kavramıyla da açıklanabilir. Nitekim kadınlar, patriyarkal düzenin sınırları içerisinde hareket ederek kısmi kazanımlar elde etmeye çalışmış; ama bu uzlaşma, ataerkil yapıların derinlemesine dönüşümünü sağlayamamıştır. Böylece, kadınların kamusal görünürlüğü artsa da bu görünürlük çoğunlukla erkek egemen düzenin yeniden üretimine hizmet eden bir stratejiye dönüşmüştür.

Görkey ve diğer vekillerin mazbatalarının onaylanması, meclis tarafından 7 Mart 1935'te öğleden sonra saat 14:00'te başlayan oturumunda, meclis başkanı Hasan Saka gözetiminde yapılan oylamada gerçekleşir (TBMM ZC, 1935: 23). Görkey'in milletvekilliğindeki ilk görevi mazbataların onaylandığı gün, iki vekilin mazbatasına yapılan itirazın incelenmesi için oluşturulan encümene seçilmesiyle olmuştur. Kura yoluyla oluşturulan 30 kişilik encüme Sivas Milletvekili olarak Hatice Sabiha Görkey de seçilmiştir. Yine aynı oturumda Görkey ile Erzurum Milletvekili olan Nakiye Elgün Dahiliye Encümeni'ne seçilmiştir (TBMM ZC, 1935: 25). Görkey aynı oturumda Başbakan İsmet İnönü tarafından okunan hükümet programı ve oluşturulan Bakanlar Heyetiyle ilgili yapılan güven oylamasına katılan 343 milletvekili arasında yer almıştır (TBMM ZC, 1935: 35).

Görkey'in meclis faaliyetlerine fiili olarak katılmaya çalıştığı zabıtlara bakıldığında net biçimde görülür. Her ne kadar görüşmelerde söz alıp konuşmamış olsa da kanun tartışmalarında mecliste bulunmaya gayret ettiği anlaşılmaktadır. "1934 yılı Umumi Muvazene Kanunu'na Bağlı Bütçelerde Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun" üzerinde 21 Mart 1935 tarihli oturumda 188 vekilin aksine tartışmalara katılır ve değişikliğin lehinde oy verir (TBMM ZC, 1935: 55). Görkey'in yasama faaliyetlerine yönelik katılımının, devam eden dönemlerde de sürdüğü anlaşılmaktadır. 28 Mart'ta "1452 Sayılı Devlet Memurları Maaşatının Tevhid ve Teadülüne Dair Kanun'a" ek yapılmasının görüşüldüğü oturuma da katılmış, pek çok milletvekilinin katılmadığı oylamada, katılan 267 milletvekili arasında yerini almıştır (TBMM ZC, 1935: 71). Hatice Sabiha Görkey'in Nisan ayının büyük kısmında yasama faaliyetlerine katılmadığı anlaşılmaktadır. Yapılan oylamalarda ismi pek çok kez oy vermeyenlerin listesinde meclis zabıtlarına geçirilmiştir. O ay içerisinde izin kullanan vekiller arasında da ismi bulunmamıştır.

2 Mayıs 1935'te "Şeker Fabrikalarına Bahşolunan İmtiyazat ve Muafiyet Hakkındaki 601 Sayılı Kanunun" 8. Maddesinin kaldırılması oylamasında kabul edenler arasında Görkey yeniden görülmektedir (TBMM ZC, 1935: 24). Mayıs ayı boyunca oturumlara büyük oranda katılan Görkey, 3 Haziran 1935'te azası olarak seçildiği Dahiliye Encümeni'in meclis başkanlığına verdiği değişiklik önerisinde görülmektedir (TBMM ZC, 1935: 143). Ancak Görkey'in burada da herhangi bir konuşma yapmadığını not etmek gerekir. Birinci yasama yılının sona erdiği 25 Ekim'e kadar Görkey'in oylamalara katıldığını ancak herhangi bir söz hakkı kullanmadığı saptanmıştır. Aslında bu durum Görkey'le sınırlı bir durum değildir; diğer kadın milletvekillerinin de yasama yılında hayli pasif kaldıkları anlaşılmaktadır.

İkinci yasama yılı 1 Kasım 1935'te açılan TBMM'de Görkey bir önceki yasama yılında olduğu gibi yeniden Dahiliye Encümeni azalığına seçilmiştir (TBMM ZC, 1935: 8). Görkey'in adını 18 Kasım 1935 tarihli oturumda Meclis Başkanlığı tarafından genel kurula verilen izin belgesinde görülmektedir. Fevzi Paşa'nın başkanlığında Diyarbakır'da açılacak demiryolu hattı için gidecek heyette Hatice Sabiha Görkey'in de adı vardır. Meclis Başkanı Abdül Halik Renda'nın genel kurula aşağıdaki içerikte bir tezkere verir:

"Diyarbakır demiryolu hattının açılma töreni ikinci Teşrin ayının 22'nci Cuma günü Diyarbakır'de yapılacağından on sekiz zatın hazır bulunması Nafia vekaletinden rica edilmektedir. Dahili nizamnamenin 219'uncu maddesine tevfikan bu heyete reis vekilleri ile katiblerden ve idare amirlerinden birer zatın dahil olması ve mütebaki 15 zatın da kura ile seçilmesi lazım gelmektedir. Arzı keyfiyet ederim." (TBMM ZC, 1935: 76).

Meclis Başkanı, Fevzi Paşa ile Diyarbakır'da açılışı yapılacak olan demiryolu için 18 kişiden oluşan bir heyet oluşturulması bunlardan üçünün Divanı riyasetçe seçileceğini, on beş kişinin ise kurayla belirleneceğini söyler. Yapılan kura sonrası Hatice Sabiha Görkey de on beş kişilik heyete dahil olur (TBMM ZC, 1935: 76).

Hatice Sabiha Görkey ikinci yasama yılının büyük bir bölümünde meclis çalışmalarına katılmışsa da sadece oylamalara katılmıştır. Ancak 27 Mayıs 1936 tarihli 69. oturumunda Antalya mebusu Rasih Kaplan ve on üç diğer vekille meclis başkanlığına bir önerge vermiştir. Yüksek Başkanlığa diye başlayan önerge ile beş kişilik vekil heyeti: "Yeni yıl askeri bütçesinin kabulü münasebetiyle yurdun asil koruyucusu ve bütün aziz varlıklarımızın yüce kollayıcısı Cumhuriyet Ordusuna Kamutayın inan ve selamlarının bildirilmesine karar

alınmasını teklif ederiz.” içerikli önergeyi vermiştir. Verilen önerge meclisteki bütün milletvekillerinin oyuyla alkışlarla kabul edilmiştir (TBMM ZC, 1936: 289-290).

Üçüncü yasama yılı 1 Kasım 1936’da açılmıştır. Bu yasama yılında da Sabiha Hanım ilk iki yasama yılında olduğu gibi Dahiliye Encümenine seçilmiştir. (TBMM ZC, 1936: 12). Dördüncü yasama yılı 1 Kasım 1937’de, Erken Cumhuriyet dönemi için önemli gelişmenin yaşanmasıyla başlamıştır. Reiscumhurun nutkuyla açılan mecliste önemli bir gelişme yaşanmış, Başbakan İsmet İnönü istifa etmiş ve yerine Celal Bayar geçmiştir. Yoğun gündem nedeniyle encümen seçimleri ikinci oturuma kalmıştır. İkinci oturumda 279 oyla Sabiha Hanım’ın bir kez daha Dahiliye encümenine seçildiğini görülmektedir (TBMM ZC, 1937: 14). 29 Haziran’da biten dördüncü yasama yılında Görkey oturumların büyük bölümüne iştirak etmişse de diğer kadın mebuslar gibi kürsüyü aktif kullandığını söylemek mümkün değildir.

Beşinci dönemin son yasama yılı 1 Kasım 1938 Salı günü Başbakan Celal Bayar’ın Cumhurbaşkanı Atatürk’ten gelen nutku okumasıyla açılmıştır. Her yasama yılı olduğu gibi öncelikle meclis başkanlık seçimi yapılmış ve Çankırı mebusu Abdülhalik Renda yeniden seçilmiştir. 7 Kasım’da yapılan ikinci oturumda rutin bir işlem olduğu üzere encümen seçimleri yapılmıştır. Encümenlik seçimlerinde yapılacak oy tasnifi için kura çekilmiş, Sivas milletvekili olan Hatice Sabiha Görkey Nafia encümeni tasnifinde görev almıştır. Daha sonra yapılan tasnif sonunda daha önceki dört yasama yılında olduğu gibi Görkey, iki yüz elli oyla Dahiliye encümen üyeliğine seçilmiştir (TBMM ZC, 1938: 11-12).

Meclisin üçüncü birleşimi 11 Kasım’da yapılmıştır. Atatürk’ün ölümü üzerine o gün yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir. Yapılan oylamada 348 milletvekili oy kullanmıştır. Ancak oylamaya kimlerin katıldığı tutanaklara geçirilmediğinden, Hatice Sabiha Görkey’in oy verenler arasında olup olmadığı bilinmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni cumhurbaşkanı oylamaya katılanların tamamının oylarıyla İsmet İnönü olmuştur. 14 Kasım’da yapılan dördüncü oturumda öncelikle hayatını kaybeden Atatürk’e dair konuşmalar yapılmıştır. Konuşan milletvekillerinin tamamı erkek milletvekillerinden oluşmuştur. İlk kez milletvekilli olan kadın milletvekillerinden hiçbiri herhangi bir konuşma yapmamıştır. Aynı gün yapılan oylamalarda mecliste olan Görkey veya diğer kadın vekillerin hiçbiri konuşmamıştır. Görkey son yasama gününde de meclis oturumuna katılmış, Refik Saydam hükümeti için yapılan güven oylamasında kabul oyu vermiştir.

Hatice Sabiha Görkey toplamda beş yıl süreyle milletvekilliği yapmış, Meclis çalışmalarına büyük oranda katılmış, encümen görevlerinde bulunmuştur. Ancak, diğer kadın milletvekillerinin çoğu gibi o da Meclis kürsüsünü aktif kullanmamış, siyasal temsiliyeti daha çok oylamalara katılımı sınırlı kalmıştır. Bu durum, Erken Cumhuriyet döneminde kadın temsiliyetinin daha sembolik bir nitelik taşıdığına işaret etmektedir. Görkey’in siyasi hayatı beşinci yasama döneminin sona ermesiyle bitmiştir. 2 Nisan 1939’da kendi isteğiyle emekliye ayrılan Görkey 22 Kasım 1963’te vefat etmiştir (Duroğlu, 2007: 110). Görkey’in Meclis kürsüsünü aktif bir şekilde kullanmaması ve temsiliyetinin oylamalara katılımı sınırlı kalması, White’ın Türkiye’deki kadın haklarını ‘devlet feminizmi’ bağlamında değerlendiren yaklaşımını doğrular niteliktedir. White’a göre, Cumhuriyet dönemi reformları kadınların kamusal alanda görünürlüğü artırılmış ancak onların siyasal süreçlerin etkin aktörleri olmalarını sağlayacak yapısal bir dönüşüm yaratamamıştır. Benzer şekilde, Kandiyoti’nin ‘ataerkil pazarlık’ kavramsallaştırması da kadınların siyasal varlıklarının daha çok devletin modernleşme projesine hizmet eden bir araç olarak kurgulandığını ortaya koymaktadır.

Nihayet, Cumhuriyet’in erken döneminde parlamentoya giren Görkey, meclis oturumlarına aktif bir şekilde katılırken söz alma gibi karar durumlarında daha pasif kalmıştır. Ancak dönemin toplumsal, kültürel ve siyasal koşulları göz önünde bulundurulduğunda, kadınların böyle bir dönemde milletvekili olarak meclise girmeleri başlı başına devrim niteliğinde bir adım olmuştur. Kadınların kamusal alanda varlık göstermelerinin dahi tartışmalı olduğu bir toplumsal yapıda, siyasal temsiliyet kazanarak mecliste yer almaları, Cumhuriyet rejiminin ve toplumsal dönüşüm projelerinin en somut ve çarpıcı göstergelerinden biri olmuştur (Göle, 2014: 90). Her ne kadar bu ilk temsilciler, aktif bir siyasal özne olarak etkili roller üstlenememiş olsalar da meclisteki varlıkları sonraki kuşak kadın siyasetçilerin önünü açan önemli bir toplumsal kırılma yaratmıştır. Dolayısıyla, bu dönem kadın milletvekillerinin siyasal mücadelede attıkları ilk adımlar, yapısal dönüşüm için gerekli zemini hazırlayan tarihsel bir eşik olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu kazanımlar, White’ın ‘devlet feminizmi’ yaklaşımı ve Kandiyoti’nin ‘ataerkil pazarlık’ kavramsallaştırması ışığında bakıldığında, kadınların meclisteki varlığının daha çok rejimin modernleşme ideallerini temsil eden sembolik bir işlev üstlendiği de söylenebilir. Kadın milletvekillerinin siyasal süreçlerde aktif özneleşme kapasitelerinin sınırlı kalması, devletin kadınlara sağladığı hakların yapısal bir eşitlik dönüşümü yaratmaktan ziyade, yukarıdan aşağıya kurgulanmış bir

temsiliyet alanıyla sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, kadınların kamusal alanda varlıklarını pekiştirmek için erkek egemen siyasal düzenle stratejik bir uzlaşma geliştirmek zorunda kaldıklarını ve bu uzlaşmanın patriyarkal düzenin yeniden üretimine katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

5. Sonuç

Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen toplumsal dönüşüm projeleri içerisinde en dikkat çeken ve tarihsel anlamda en çok tartışılan meselelerden biri kadınların toplumsal ve siyasal yaşama katılımıdır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte kadın haklarının dönüşümü uzun ve sancılı bir sürecin sonucudur. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde kadın haklarıyla ilgili taleplerin dillendirilmeye başlaması, Cumhuriyet'in ilanı ile daha kurumsal ve sistematik bir yapıya evrilmiştir. Bu bağlamda, kadınların siyasal haklarını elde etmeleri süreci yalnızca hukuki bir kazanım değil; aynı zamanda ideolojik, kültürel ve sosyal bir devrim niteliği taşımaktadır.

Hatice Sabiha Görkey'in hayatı, bu dönüşüm sürecinin somut bir temsili olarak değerlendirilmelidir. Eğitilmiş bir kadın olarak erken yaşta meslek hayatına atılan, uzun yıllar öğretmenlik yapan ve yükseköğretim düzeyinde riyaziye eğitimi alarak kendi alanında yetkinleşen Görkey, Cumhuriyet rejiminin teşvik ettiği "modern kadın" profilinin başarılı bir örneğidir. Görkey'in milletvekili seçilmesi, yalnızca kadınların Meclis'te temsili açısından değil, eğitilmiş ve entelektüel kadınların siyasete girmesi bakımından da dikkate değerdir. Ancak bu çok yönlülük, 'devlet feminizmi' kavramıyla değerlendirildiğinde, kadının kamusal alandaki varlığının devletin modernleşme projesine hizmet eden bir temsil düzeyinde kaldığını da göstermektedir. Görkey'in basında 'milletin yetiştirdiği kıymetli kadın' olarak takdir edilmesi ise, kadınların bireysel başarılarının patriyarkal normlar ve devlet ideolojisi tarafından nasıl onaylandığını ve meşrulaştırıldığını düşündürmektedir. Hatice Sabiha Görkey'in Meclis çalışmalarındaki performansı değerlendirildiğinde, o dönemdeki kadın milletvekillerinin genel durumu ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. Her ne kadar kürsüde aktif konuşmalar yapmamış olsa da komisyonlardaki görevleri, kanun tekliflerine olan ilgisi ve yasama faaliyetlerine düzenli katılımı onun siyasi sorumluluğunu yerine getirdiğini göstermektedir. Özellikle Dahiliye Encümeni'nde üst üste beş yasama dönemi görev alması, güven duyulan ve sorumluluk bilincine sahip bir vekil profili çizdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, Türkiye'nin ilk kadın matematikçilerinden biri olarak ayrıcalıklı bir akademik geçmişe sahip olan Hatice Sabiha Görkey'in, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde etkin bir siyasal aktöre dönüşmesi beklentisini beraberinde getirirken; yasama faaliyetlerinde gözlemlenen görece pasif konumu, Erken Cumhuriyet döneminde kadın temsiliyetinin sembolik boyutunu ve yapısal sınırlarını sorgulatmaktadır. Görkey'in parlamentodaki görünürlüğüne rağmen siyasal süreçlerde etkili bir rol üstlenememiş olması; kadınların kamusal alanda varlığının sayısal temsille sınırlı kalabileceğini ve bu temsilin gerçek anlamda güçlendirilmediği takdirde toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında dönüşüm yaratmasının güçleştiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Deniz Kandiyoti'nin 'ataerkil pazarlık' kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, kadınların erkek egemen siyasal düzen içinde kendilerine sunulan sınırlı temsil ve katılım olanaklarını kabul ederek, bu yapı içerisinde varlık göstermeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Böylece, kadınların parlamentodaki temsili, kamusal alanda daha fazla görünürlük sağlasa da mevcut patriyarkal düzenle derinlemesine bir hesaplaşma yerine onunla uzlaşma eğilimini yansıtmaktadır.

Yine de Görkey'in Diyarbakır demiryolu hattı açılışı gibi sembolik öneme sahip görevlerde yer alması, Cumhuriyet rejiminin kadın milletvekillerine yalnızca temsili roller değil, aynı zamanda kamusal alanda görünürlük sağlayan roller de biçtiğinin göstergesidir. Bu durum, kadınların siyasal alandaki varlığının yalnızca bir anayasal hak değil, aynı zamanda bir modernleşme ve eşitlik göstergesi olarak ele alındığını da ortaya koymaktadır. Ancak yine de kadın vekillerin demiryolu hattı açılışı gibi sembolik etkinliklerde görünmesi kadınların kamusal alanda birer temsil figürü olarak konumlanma eğilimi gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bu durum kadınların kamusal rollerinin çoğunlukla rejimin ilerlemeci vizyonunu simgeleyen sembolik görevlerle sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır.

Hatice Sabiha Görkey'in siyasi hayatının yanı sıra eğitmen kimliğini de koruması, Cumhuriyet kadınının çok yönlü yapısını da gözler önüne sermektedir. Eğitim, siyaset ve toplum alanlarında aktif roller üstlenen Görkey, aynı zamanda dönemin basını tarafından da "milletin yetiştirdiği kıymetli kadınlardan biri" olarak takdir edilmiştir. Onun yaşam öyküsü, Cumhuriyet'in sunduğu fırsatların nasıl değerlendirildiğine dair somut ve ilham verici bir örnek oluşturur.

Cumhuriyet'in kadın politikaları bağlamında düşünüldüğünde, Hatice Sabiha Görkey'in siyasal temsili, yalnızca niceliksel bir kazanım olarak değil, nitelikli bir varoluşun da ifadesi olarak değerlendirilmelidir. Kadınların kamusal ve siyasal alanda görünürlük kazanmaya başladığı bu dönemde, Görkey gibi yükseköğretim almış ve entelektüel bir birikime sahip kadınların parlamentoda yer alması, Cumhuriyet'in modernleşme projesinin toplumsal cinsiyet boyutunda somut bir karşılık bulduğunu göstermektedir. Her ne kadar dönemin toplumsal ve siyasal atmosferi kadınların daha aktif bir siyasal özne olmasını sınırlandırmışsa da onların mecliste varlık göstermeleri bile güçlü bir toplumsal dönüşümün işareti niteliğindedir. Bu bağlamda, kadınların temsil edilmesi, salt bir anayasal hak olarak değil, aynı zamanda kamusal alanda erkek egemen yapının sınırlarını zorlayan ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasına katkı sunan bir müdahale olarak okunmalıdır.

Öte yandan, Görkey ve onun gibi kadın vekillerin, siyasal alanda daha fazla görünürlük ve etkinlik kazanamamış olmaları, dönemin erkek egemen siyasal yapısının bir sonucudur. Siyasi temsiliyetin yalnızca bir hak kazanımıyla değil, aynı zamanda toplumsal kabul ve kültürel dönüşümle de desteklenmesi gerektiği bu süreçte açıkça görülmektedir. Kadın vekillerin kıyafet tercihleri, kamuoyundaki temsilleri ve sembolik roller üstlenmeleri, onların siyasal temsiliyetini yalnızca bir vitrin unsuru olmaktan çıkararak, toplumsal hafızada güçlü bir değişim aktörü olarak kalıcı hale getirmiştir. Bugün kadınların siyasette daha etkin ve güçlü bir şekilde yer bulabilmeleri, tam da bu tarihsel mirasın ve atılan bu ilk adımların sağladığı zemin üzerinde yükselmektedir.

Özetle, Türkiye'de kadınların milletvekili seçilerek meclise girmeleri, Cumhuriyet'in modernleşme vizyonunun önemli bir göstergesi olarak değerlendirilse de bu temsiliyet biçimi kadınların siyasal alanda gerçek anlamda özneleşmelerini sağlayamamıştır. Görkey'in de aralarında bulunduğu erken dönem kadın milletvekilleri, mecliste sembolik bir varlık göstermekle yetinmiş; politik karar alma süreçlerinde belirleyici bir rol üstlenememiştir. Bu durum, Jenny B. White'ın devlet feminizmi kavramı çerçevesinde de değerlendirilebilir; zira yukarıdan aşağıya yürütülen reformlar, kadınların kamusal alanda görünürlüğünü artırmış ancak onların siyasal alanın aktif öznesi haline gelmelerine imkân tanıyacak yapısal dönüşümleri gerçekleştirememiştir. Böylelikle kadınların meclisteki varlığı, daha çok Cumhuriyet rejiminin modernleşme projesinin bir parçası olarak kalmış ve toplumsal cinsiyet eşitliğini derinleştirecek bir dönüşüme evrilememiştir.

Sonuç olarak Hatice Sabiha Görkey'in milletvekilliği boyunca gösterdiği duruş, Türkiye'de kadınların siyasal temsil mücadelesinde önemli bir kilometre taşıdır. Her ne kadar günümüz ölçütleriyle değerlendirildiğinde Meclis'teki kadın temsili ve etkinliği sınırlı kalmış gibi görünse de 1930'lu yılların koşullarında bu temsiliyetin sağlanması dahi başlı başına bir devrim niteliğindedir. Görkey ve onunla seçilen ilk kadın milletvekilleri, Cumhuriyet'in eşitlikçi ideallerinin kurumsal siyasetteki ilk temsilcileri olarak tarihteki yerlerini almışlardır. Onların attığı bu adımlar, sonraki kuşak kadın siyasetçilerin önünü açmış ve Türkiye'nin demokratikleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur.

Ekler

İsim	5	Seçim senesi	Fevkaidâ 969
Adı	T. B. M. M.	Adı	Sâbiha Görkey
351	351	Seçim dairesi	ŞİVAS
ADRES			
ANKARADA:		HARBİDE:	

1935 YILI
SİVAS İLİ
MÜHÜR
Umumi
Müdürlüğü

351

Sivas sayıtlavlığı için icra kılınan intihapta Tokat orta mektep muallimi Sabiha gürkeyin sekis yus yetmiş üç reyile müttefikân ve müttehiden intihap edildiği heyeti teftişiyeden tansim ve tevdi olunan 16/2/1935 ta rihtli masbata mefâdından anlaşılmış olmağla intihabı meb'usan kanununun elli beşinci maddesi mucibince işbu masbata yapılarak onaylandı . 17-2-1935

REİS SİVAS VALİSİ	ÜYE Defterdar	ÜYE Mektupcu	ÜYE Maarif.MD	
<i>G. Kapanlı</i>	<i>B. Kocakaya</i>	<i>I. Çarık</i>	<i>S. Önce</i>	
ÜYE Bağ Mühendis . V	ÜYE Sıhhat.MD	ÜYE ZiraatMD		
<i>A. Teslimci</i>	<i>S. Kocakaya</i>	<i>B. Kocakaya</i>		
heyeti teftişiyeye reisi	üye	üye	üye	
<i>A. Kocakaya</i>	<i>H. V. Güllüoğlu</i>	<i>V. Kocakaya</i>	<i>S. Önce</i>	
üye	üye	üye	üye	üye
<i>H. Kocakaya</i>	<i>P. Kocakaya</i>	<i>S. Kocakaya</i>	<i>M. Kocakaya</i>	<i>A. Kocakaya</i>
üye	üye	üye	üye	üye
<i>P. Kocakaya</i>	<i>B. Kocakaya</i>	<i>A. Kocakaya</i>	<i>K. Kocakaya</i>	<i>C. Kocakaya</i>
üye				
<i>P. Kocakaya</i>				

Kaynaklar

- Abadan U, N. (1979). Toplumsal değişme ve Türk kadını. N. Abadan Unat, D. Kandiyoti ve M. Kıray, M. (Der). *Türk Toplumunda Kadın* içinde (1-32). İstanbul: Araştırma Eğitim Ekin Yayınları.
- Apak, D. ve Ömeroğlu, A. T. (2023). Türkiye'deki ilk kadın milletvekillerinin gazete temsilleri. *Akademik Hassasiyetler: Cumhuriyet Özel*, 10, 457-489. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1355370>
- Baskın, B. (2008). II. Meşrutiyet'te kadın eğitimine yönelik bir girişim: İnas Darülfünunu.
- Çağatay, S. (2020). Kemalist feminizm: Kadın hareketi tarihinin göz ardı edilmiş bariz gerçeği. F. Saygılıgil ve N. Berber (Der), *Feminizm* içinde (313-330) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, S. (2011) Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul: Metis Yayınları.
- Daver, A. (1935). Türk kadını sevin ve kıvanç duy!. Cumhuriyet Gazetesi, 7 Şubat 1935. No: 3855.
- Doğru, D. (2023). Türkiye'de kadınların siyasal haklarını kazanması ve siyasal temsilde karşılaşılan sorunlar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 72(1), 247-93. <https://doi.org/10.33629/auhfd.1248155>.
- Donovan, J. (2016). *Feminist teori*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Duroğlu, S. (2007). *Türkiye'de ilk kadın milletvekilleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökçimen, S. (2009). *Türk parlamento tarihinde kadın parlamenterler 1935-2009*. Ankara: Kanunlar ve Kararlar Daire Başkanlığı.
- Göle, N. (2014). *Modern mahrem medeniyet ve örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Güneş, İ. (2001). *Türk parlamento tarihi* (TBMM V. Dönem 1935-1939). C.2, No:26, Ankara.
- Kandiyoti, D. (1997). Gendering the modern: On missing dimensions in the study of turkish modernity," S.Bozdoğan and R. Kasaba (Eds). *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey* içinde (113-132). Seattle: University of Washington Press.
- Kandiyoti, D. (1997b). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Küçüka, N. A. (1935). Kadın sayılab olduktan sonra. Ulus Gazetesi, 11 Şubat 1935. No: 4865.
- Mayakon, İ. M. (1935). Türk kadını. Tan Gazetesi, 7 Şubat 1935. No: 3232
- Pateman, C. (1988). *The sexual contract*. Stanford: Stanford University Press.
- Sancar, S. (2017). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti: Erkekler devlet, kadınlar aile kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sevinç, İ. ve Palavar, A.A. (2021). Türk siyasetinde kadınların intihap (Seçme ve Seçilme) hakkı elde etme süreci ve Ekekon Gazetesine yansımaları. *Küresel İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(19), 195-207. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusgjebs/issue/64468/877726>
- Stanley, L. (1990). British feminist histories: An editorial introduction. *Women Studies International Forum*, 13(1-2), 3-7. [https://doi.org/10.1016/0277-5395\(90\)90069-A](https://doi.org/10.1016/0277-5395(90)90069-A)
- Tankut, D. (2018). Sabiha Görkey. Utku Gazetesi, 11 Aralık 2018.
- Tanör, B. (1992). *Osmanlı-Türk anayasal gelişmeleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Toparlak, B. (2014). Cumhuriyet'in ilk kadın milletvekillerinden Fatma (Şakir) Memik. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, 71-81. https://www.tarihinpesinde.com/dergimiz/sayi12/M12_03.pdf
- Toprak, Z. (1989). Halk Fırkasından önce kurulan parti: Kadınlar Halk Fırkası. *Tarih ve Toplum Dergisi*, 51, 30-31. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7122>
- Toprak, Z. (1994). Türkiye'de siyaset ve kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan "Arsulusal Kadınlar Birliği" kongresine (1923-1935). *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 5-12. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7122>
- Uyar, Ç.& Ertuğrul, E. (2020). Türkiye'de kadınların yükseköğretim hakkında elde etmesi: Darülfünun'da Kadın ve İnas Darülfünunu. *ESOGÜ Tarih Dergisi*, 3(1), 66-92. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1133994>
- White, J. B. (2003). State feminism, modernization, and the Turkish republican woman. *NWSA Journal*. 15(3), 145-159. <https://doi.org/10.1353/nwsa.2004.0024>
- Zihnioglu, Y. (2003). *Kadınsız inkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

Gazeteler

- Akşam Gazetesi, 2 Mart 1935.
- Akşam Gazetesi, 6 Şubat 1935.
- Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1930.
- Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mart 1935.
- Cumhuriyet Gazetesi, 15 Şubat 1935.

Cumhuriyet Gazetesi, 9 Şubat 1935.
Kurun Gazetesi, 6 Şubat 1935.
Milliyet Gazetesi, 6 Şubat 1935.
Ulus Gazetesi, 2 Mart 1935.
Utku Gazetesi, 11 Aralık 2018.
Zaman Gazetesi, 6 Şubat 1935.

TBMM Zabıtları

TBMM Arşivi. Özgeçmiş Dosyası. “Sabiha Görkey”. No:351.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima 2, Cilt:17, Otuz Yedinci İnikat, 20 Mart 1930.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, Cilt:1, Birinci İnikat, 1 Mart.1935.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, Cilt:1, Beşinci İnikat, 21 Mart 1935.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, Cilt:1, Yedinci İnikat, 28 Mart 1935.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, Cilt:1, İkinci İnikat, 7 Mart 1935.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, Cilt:5, Otuz üçüncü İnikat, 3 Haziran 1935.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, Cilt:5, İkinci İnikat, 6 Kasım 1935.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, Cilt:13, İkinci İnikat, 1 Kasım 1936.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, Cilt:20, Birinci İnikat, 1 Kasım 1937.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, Cilt:27, Birinci İnikat, 1 Kasım 1938.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazarı araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazarı kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
